

3. Держархів Донецької обл. Ф. 326. Оп. 2. Спр. 301. Арк. 2–3.
4. Там само. Ф. Р-4301. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 78–84.
5. Там само. Ф. Р-5337. Оп. 1. Спр. 176. Арк. 1; 6–7.
6. Там само. Ф. Р-4301. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 187, 190, 193, 196, 199, 202. Ф. Р-5337. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 4, 7, 10, 13, 16, 19.
7. Там само. Ф. Р-4301. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 189, 192, 195, 198, 201, 204. Ф. Р-5337. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 6, 12, 15, 18, 21.
8. Там само. Ф. 232. Оп. 2. Спр. 361. Арк. 60–62.
9. Там само. Ф. 232. Оп. 8. Спр. 173. Арк. 53–55, 65.
10. Там само. Ф. 326. Оп. 1. Спр. 1943. Арк. 1, 45. Оп. 2. Спр. 97. Арк. 17. Спр. 48, Арк. 176.
11. Там само. Ф. 232. Оп. 2. Спр. 361. Арк. 32–33. Ф. 326. Оп. 5. Спр. 46. Арк. 46–49.
12. Там само. Ф. 326. Оп. 1. Спр. 1926. Арк. 49–51.

Єрмоєнко Максим
Запорізький національний університет

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ІДЕОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ОУН(Б) ТА УПА У 1940 – 1950-Х РР.

Анотація. У статті здійснено аналіз ключових ідеологічних праць та програмних документів руху ОУН(б) та УПА, котрі відбивають процес демократизації ідеологічних засад визвольного руху у 1940–1950-х рр. Розглянуто причини ревізії ідеології українських націоналістів під проводом С. Бандери.

Ключові слова: ОУН(б), УПА, ідеологічні засади, демократія, націоналізм.

Abstract. This article analyzes the key ideological works and program documents of the OUN(b) and UPA movements, which reflect the process of democratization of ideological principles of the liberation movement in 1940–1950. The reasons for revision of the ideology of Ukrainian nationalists led by S. Bandera are considered.

Keywords: OUN (b), UPA, ideological principles, democracy, nationalism.

У травні 1938 р. було вбито очільника Проводу українських націоналістів Є. Коновальця. Вже на Другому Великому Зборі ОУН у Римі 27 серпня 1939 р. А. Мельника обрали новим головою Проводу українських націоналістів – керівного органу ОУН. Проте у молодій радикальній частини націоналістів виникли суперечки з досить консервативним поколінням, а тому у лютому 1940 р. ОУН розкололася на дві фракції – ОУН(б) під керівництвом «Вождя» А. Мельника та ОУН(м) на чолі зі С. Бандерою. Ця подія залишила відбиток і на формуванні ідеологічних засад «двох» ОУН.

Оформлення нового покоління націоналістів в окрему організацію, реалії Другої світової війни та жага протиставитися ОУН(м) формували у «бандерівців» якісно нові світоглядні засади. Починаючи з 1940 р., ідеологія ОУН(б) розвивалася досить динамічно, дедалі більше набуваючи

демократичних рис: послідовно відкидалися радикальні переконання, культ війни та насилля, упереджене, а іноді й вороже ставлення до національних меншин та інші наративи, властиві ідеології українських націоналістів 1930-х рр.

У грудні 1940 р. виходить перший документ новоствореного Револуційного Проводу ОУН під назвою «Маніфест». Саме у «Маніфесті» націоналісти вперше наголосили на готовності ведення спільної боротьби проти більшовицької Росії. Вже у пункті 1 документа зазначається: «Боремося за визволення українського народу та всіх поневолених Москвою народів» [3, 21]. Ця теза є свідченням того, що ОУН(б) не несла в собі мету розбудови мононаціональної держави з утисками меншин, а, навпаки, була готова до співпраці з іншими народами задля звільнення з-під гніту радянського окупанта.

Однією з найвизначніших подій в історії ОУН(б) став III Надзвичайно Великий збір ОУН у серпні 1943 р. Фактично, він став визначальним у змінах основоположних політико-програмних та ідеологічних засадах ОУН «революційної». Було кардинально переглянуто ключові стратегічні напрями, характеристику пропаганди, державотворчі аспекти. В ідеологічній преамбулі містилася теза про те, що нове українське суспільство не матиме жодних форм класової експлуатації, обстоювалася ідея «вільної людини»: «Тільки за такого ладу буде запорука, що державна влада не стане на службу одній клясі, а буде організуючим, плянуючим і керуючим органом цілого народу. Ідеалом нової суспільності є вільна людина» [4, с. 99]. Крім того, чітко простежуються риси народовладдя, які озвучені в рядках: «Про владу і її форму буде вирішувати сам народ і його найкращі представники» [4, с. 102].

Також важливий той факт, що в цей час український національно-визвольний рух виходить за суто національні рамки, вдаючись до конкретних дій. Відтак, у листопаді 1943 р. проводиться Конференція поневолених народів Східної Європи та Азії, котра цілком відповідала ідеологічним засадам, закладеним у Постановах III Великого збору та «Маніфесті» ОУН [1]. Усі учасники конференції воювали у складі УПА, разом були присутні 39 делегатів від 13 національностей, на цьому заході був також присутній і головнокомандувач УПА Р. Шухевич. У підсумку був створений Антибільшовицький блок народів, спрямований на консолідацію дій поневолених народів у боротьбі проти СРСР.

У післявоєнний період ОУН(б) та УПА продовжили курс на боротьбу за вільну, незалежну, демократичну державу. Спад активного ведення бойових дій з боку повстанців посприяв швидкому зростанню ідеологів українського націоналізму, що несли свої ідеї в маси, причому, не лише в українські. Чітко простежується намагання ОУН(б) та УПА знайти остаточне порозуміння з національними меншинами, зокрема з росіянами.

У 1948 р. виходить брошура «Хто такі бандерівці і за що вони борються», котра була підготовлена П. Федуніч – керівником Головного осередку пропаганди ОУН та полковником УПА. У цій праці він розвінчує московсько-більшовицькі міфи про національно-визвольний рух ОУН-УПА як поплічників

нацистів та бездушних катів. Найкраще суть цієї брошури характеризують такі слова автора: «Мы, украинские националисты, – также не империалисты. Независимое украинское государство мы хотим построить только на украинских этнографических землях, то есть на землях, на которых в большинстве живет украинский народ. Мы не посягаем ни на малейший клочок чужой территории» [6].

Приблизно у 1949 р. О. Дяків, будучи крайовим провідником ОУН Львівщини та політвиховником УПА, пише публіцистичну статтю під назвою «Наше становище до російського народу», в якій одразу наголошує на тому, що це питання поділяється на дві частини – ставленні до російського народу та ставленні до російських імперіалістів [2, с. 2]. Автор чітко розмежовує поняття «народ» та «злочинна влада». На фоні демократизації ідеології націоналістів бандерівського крила такі тези є цілком зрозумілими.

У червні 1950 р. виходить документ під назвою «Про уточнення і доповнення до програмових постанови Третього надзвичайного великого збору Організації українських націоналістів». У цьому документі містилися низка доповнень достатньо демократичного характеру, зокрема наявність пунктів про свободу політичних і громадських організацій, за повне право національних меншин розвивати власну національну культуру, за рівність усіх громадян незалежно від їхніх національностей, за рівне право на працю, заробіток та відпочинок. Зазначалося про наявність в майбутній Україні свободи друку, слова, переконань та віросповідання [5, с. 112].

Надзвичайно важливим є те, що в майбутній Україні «Українська Народна влада спрямує всі економічні ресурси та всю людську енергію на побудову демократичного державного порядку, соціального ладу, на економічне будівництво країни та культурне піднесення народу» [5, с. 108]. Ці уточнення можна вважати своєрідним завершенням формування ідеологічно-програмових засад українського національно-визвольного руху, котрий представлявся в особі ОУН(б) та вояків Української повстанської армії. Саме у цьому документі вперше серед усіх виданих постанов та декларацій звучить слово «демократія» – влада народу, яку б після стількох століть неволі нарешті мали отримати українці...

Джерела та література

1. Бондарук Л. Перша Конференція поневолених народів Східної Європи і Азії. 2019. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lystopad/21/1943-persha-konferenciya-ponevolenyh-narodiv-shidnoyi-yevropy-i-aziyi>
2. Дяків О. В. Наше становище до російського народу. Київ, 1950. 25 с.
3. Маніфест Організації українських націоналістів (грудень 1940). *ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929–1955 рр. Збірка документів*. 1955. С. 21–23.
4. Постанови Третього Надзвичайного великого збору Організації українських націоналістів. *ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій*

та інших документів з боротьби 1929–1955 рр. Збірка документів. 1955. С. 90–103.

5. Про уточнення і доповнення до програмових постанов Третього Надзвичайно великого збору ОУН (червень 1950). *ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929–1955 рр. Збірка документів*. 1955. С. 103–121.

6. Федун П. М. Кто такие бандеровцы и за что они борются. 1948. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2012/01/1/67086/>

Тоцька Софія
Запорізький національний університет

ЄВРОМАЙДАН У М. ЗАПОРІЖЖЯ (ЛИСТОПАД 2013 – СІЧЕНЬ 2014 РР.)

Анотація. У статті охарактеризовано події Євромайдану у м. Запоріжжя (листопад 2013 – початок січня 2014 рр.) Встановлено хронологічну послідовність подій Євромайдану. Дослідження ґрунтуються на основі опитувань запоріжців-учасників Майдану.

Ключові слова: Європейська інтеграція, Майдан, Революція Гідності, мітинги, Євромайдан, Запоріжжя.

Abstract. The article describes the events of Euromaidan in Zaporizhia (November 2013 – January 2014). The chronological sequence of Euromaidan has been established. The data of the research were established on the basis of the interviews with the participants of the Zaporozhia Maidan.

Keywords: European integration, Maidan, Revolution of Dignity, meetings, Euromaidan, Zaporizhia.

На сучасному етапі розвитку історичної науки актуальним є вивчення подій Революції Гідності та Євромайдану у Запоріжжі як складової частини загальнонаціонального явища. Актуалізація дослідження полягає в ретельному та негайному вивченні, допоки пам'ять учасників не зазнала суттєвих змін під тиском подальших подій та переосмислення внаслідок життєвого досвіду.

Політичні еліти Запоріжжя були пов'язані з І. Анісімовим, І. Лягутою та іншими олігархами. Внаслідок цього соціально-економічне становище м. Запоріжжя погіршувалося, малий приватний бізнес йшов у тінь; існувала заборгованість з виплати заробітної плати через грошові махінації; рівень виробництва у промисловості дедалі знижувався; на ринку праці існували «сімейні схеми та махінації» [2].

Вже 24 листопада 2013 р. у Запоріжжі відбувся мітинг біля Запорізької обласної державної адміністрації за участю громадських активістів та політичних партій. Загальна чисельність – близько тисячі осіб. Протестувальники скандували: «Європейський вибір – єдино правильний для України!» [1].